

## ارزیابی تاثیر مالکیت مدیریتی بر اثربخشی نظام کنترل های داخلی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

غزاله عابدینی

دانشجوی دکتری حسابداری، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.  
ghazalehzeinab.abedini@yahoo.com

دکتر نوروز نوراله زاده

استادیار گروه حسابداری، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.  
(نویسنده مسئول).

nour547@yahoo.com

دکتر رضا منصوریان

استادیار گروه حسابداری، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.  
mansourian63.reza@gmail.com

شماره ۹۱ / تابستان ۱۴۰۳ (جلد اول) / صص ۸۴-۹۹  
چشم انداز حسابداری و مدیریت (دوره هفتم)

### چکیده

هدف این پژوهش، ارزیابی تاثیر مالکیت مدیریتی بر اثربخشی نظام کنترل های داخلی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می باشد. قلمرو مکانی پژوهش، شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار ایران است. قلمرو زمانی پژوهش از سال ۱۳۹۷ تا سال ۱۴۰۱ در نظر گرفته شده است. بر اساس شرایط استخراج نمونه، تعداد ۱۴۰ شرکت بورسی طی دوره ۵ ساله مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. هدف پژوهش کاربردی، از نظر روش توصیفی و از نوع پس رویدادی است. جهت گردآوری اطلاعات مبانی نظری و پیشینه ها از منابع کتابخانه ای و برای گردآوری داده ها از صورت های مالی حسابرسی شده و اطلاعات موجود در سامانه اطلاعاتی سازمان بورس، سایت کدال و نرم افزار رهاورد نوین استفاده شده است. جهت ذخیره سازی، طبقه بندی و محاسبه متغیرها از نرم افزار اکسل و جهت اجرای تحلیل آماری داده ها از نرم افزار ایویوز استفاده گردید. نتایج بررسی فرضیه های پژوهش، مالکیت مدیریتی بر اثربخشی نظام کنترل های داخلی در شرکت های فعال در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، تاثیر مثبت و معناداری دارد. **واژگان کلیدی:** مالکیت مدیریتی، اثربخشی نظام کنترل های داخلی، شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران.

### مقدمه

مدیران مؤسسات و سازمانها توجه وافری به سیستم های کنترل داخلی دارند. زیرا مدیران به خوبی می دانند در نبود یک سیستم کنترل داخلی اثر بخش، تحقق رسالت اصلی شرکت، حفظ سودآوری و به حداقل رساندن رویدادهای غیر منتظره بسیار مشکل است و وسیله ایست که موجب می شود، نسبت به ارقام و آمار حسابداری اطمینان بیشتری بیابند و اعداد و اطلاعات مذکور را مبنای تصمیمات خود قرار دهند و همچنین آنان را مطمئن می سازد که سیستم و روش های صحیح مالی و اداری در داخل موسسه ایشان به طور کامل اجراء می شود.

روند درازمدت تبدیل شرکت ها به سازمان های بزرگ، از جمله شرکت هایی با فعالیت های فنی و تخصصی و تعدد پرسنل سبب شده است تا مدیران اینگونه شرکت ها نتوانند بطور مستقیم بر عملیات آن نظارت شخصی و دست اول داشته باشند. به همین جهت، مدیران دیگر قادر نیستند برای ارزیابی نتایج عملیات و وضعیت مالی شرکت بر مشاهدات شخصی خود اتکا نمایند. در چنین شرایطی، استقرار یک سیستم کنترلی و نظارتی برای پیشبرد اهداف شرکت حائز اهمیت می باشد (وحیدی و گرامی مقدم، ۱۳۹۵). کنترل های داخلی فرآیندی است که به وسیله مدیریت و سایر کارکنان طراحی و اجرا

می‌شود تا از دستیابی به اهداف واحد مورد رسیدگی در زمینه قابلیت اعتماد گزارشگری مالی، اثربخشی و کارایی عملیات و رعایت قوانین و مقررات مربوطه، اطمینانی معقول بدست آید. از این رو، کنترل‌های داخلی برای شناسایی آن دسته از خطرهای تجاری طراحی و اجرا می‌شود که دستیابی به هر یک از این اهداف را تهدید می‌کند (توانگر حمزه کلایی و اسکافی اصل، ۱۳۹۷).

بسیاری تصور می‌کنند یک سیستم کنترل داخلی یعنی اقدامات واحد تجاری برای جلوگیری از تقلب کارکنان. در واقع، این اقدامات جزئی از کنترل داخلی است. بطور کلی، ساختار کنترل داخلی یک سازمان شامل سیاست‌ها و روش‌هایی است که برای تأمین اطمینان نسبی از دستیابی به اهداف سازمان به وجود می‌آید. اطمینان نسبی بدان معناست که هیچ ساختار کنترل داخلی ایده آل نیست و مخارج کنترل داخلی یک واحد تجاری نباید بیش از منافع مورد انتظار از آن باشد. این منافع شامل توانایی سیستم کنترل داخلی برای حفاظت دارایی‌ها در برابر ضایع شدن، تقلب و استفاده نادرست، افزایش دقت و قابلیت اتکای مدارک حسابداری، تشویق کارکنان به رعایت رویه‌های واحدهای تجاری و سنجش میزان رعایت رویه‌ها و در نهایت ارزیابی کارایی است (چانگ و همکاران، ۲۰۱۹). بطور خلاصه، ساختار کنترل داخلی شامل کلیه اقداماتی است که به عمل می‌آید تا مدیریت اطمینان یابد هر چیز به گونه‌ای که باید، عمل می‌کند. سیستم کنترل داخلی مسائلی فراتر از وظایف مستقیم حسابداری و مالی را در بر می‌گیرد. دامنه آن تمامی شرکت را در بر گرفته و با کلیه فعالیت‌های آن سروکار دارد. ساختار کنترل داخلی، شیوه‌های مدیریت ارشد برای تفویض اختیار و تعیین مسئولیت انجام دادن اموری چون خرید، فروش، حسابداری و تولید را شامل می‌شود. سیستم کنترل داخلی همچنین شامل برنامه‌های مربوط به تهیه، بازرسی و توزیع گزارش‌ها و تجزیه و تحلیل‌های جاری بین سطوح مختلف سرپرستی است تا مدیران اجرایی بتوانند بر فعالیت‌ها و وظایف گوناگونی که شالوده یک واحد تجاری بزرگ را تشکیل می‌دهد، کنترل داشته باشند. استفاده از فنون بودجه بندی، استانداردهای تولید، آزمایشگاه‌های کنترل کیفیت، بررسی زمان و حرکت و برنامه‌های آموزش حین خدمت کارکنان موجب استفاده از مهندسان و تکنسین‌هایی می‌شود که هیچ ارتباطی با امور مالی ندارند اما تمامی این موارد جزئی از سازوکاری است که امروزه به نام ساختار کنترل داخلی شناخته می‌شود. کیفیت یک سیستم کنترل داخلی عامل تعیین کننده‌ای جهت قابلیت اتکای گزارشگری مالی، نحوه رسیدگی حساب‌رسان داخلی و مستقل، افشای به موقع اطلاعات مالی و حسابداری، شناسایی به هنگام مشکلات سازمان، کاهش هزینه نمایندگی بین ذینفعان می‌باشد (یوسفی آذر، ۱۳۹۸).

دنایای امروزی همواره رو به پیشرفت است؛ رشد سریع واحدهای اقتصادی، افزایش حجم معاملات، پیشرفت مداوم فناوری، افزایش رقابت، فشارهای ناشی از کمبود منابع و وجود انواع ریسک‌ها در تمامی زمینه‌ها، اهداف و سیاست‌های سازمان را از بیرون و از درون تهدید می‌کند. در این میان بقای هر واحد اقتصادی به استفاده بهینه و اثربخش از منابع تحت کنترل آن (اعم از مالی و غیرمالی) بستگی دارد. مجموع این عوامل سبب شده است که افکار مدیریت به مسائل و موارد بی‌شماری معطوف شود و در عمل کنترل مستقیم و انفرادی واحدهای اقتصادی را با مشکل مواجه سازد. بدین ترتیب، در چنین شرایطی با کنترل غیرمستقیم عملیات سازمانی و دوری مدیران ارشد از فعالیت‌های واحد تجاری، مدیریت برای انجام وظیفه مستشاری خود به استقرار و استمرار یک سیستم اثربخش کنترل داخلی به عنوان جزئی لاینفک از سیستم مدیریت کارآمد نیاز دارد. استاندارد حسابرسی شماره ۳۱۵، سیستم کنترل‌های داخلی را به مجموعه فرآیندی اطلاق می‌کند که با هدف کسب اطمینان معقول از تحقق اثربخشی و کارایی عملیات، قابلیت اعتماد گزارشگری مالی، رعایت قوانین و مقررات مربوط و حفاظت از منابع و دارایی‌های شرکت، توسط هیات مدیره، مدیریت و کارکنان شرکت پیاده سازی و اجرا می‌شود و باید دربرگیرنده سیاست‌ها، رویه‌ها، وظایف و فعالیت‌هایی باشد که به مدیران در رسیدن به اهداف شرکت کمک کند. مبتنی بر این تعریف، سیستم کنترل داخلی، یک رویداد یا وضعیت خاص

نیست، بلکه مجموعه ای از اقدامات متوالی و فراگیر است که به همه فعالیت های سازمان نفوذ و تسری پیدا می کند. این اقدامات در گستره عملیات یک سازمان و به شکلی مستمر روی می دهد به نحوی که در مسیری که مدیریت، سازمان را اداره می کند و پیش می برد، به صورتی فراگیر و جدایی ناپذیر از آن وجود دارند (شعری و همکاران، ۱۳۸۶). با وجود نقش بی بدیل و غیرقابل انکار کنترل های داخلی اثربخش در مدیریت کارآمد واحدهای اقتصادی و الزامات قانونی مطرح شده جهت طراحی، اجرا، ارزیابی و گزارشگری کنترل های داخلی حاکم بر گزارشگری مالی و مسئولیت های قانونی مدیریت و حسابرسان مستقل در این زمینه، لکن اعتقاد بر این است که به دلایل متعددی در شرایط فعلی، در کشور ما ارزیابی مناسبی از وضعیت کنترل های داخلی از حیث اجرا، ارزیابی و گزارشگری وجود ندارد. شرکت ها برای تحقق اهداف کوتاه مدت و بلندمدت و نیل به چشم اندازها، حفظ توان مالی و سودآوری مقابله با رویدادهای غیر منتظره و پاسخگویی در برابر ذینفعان ملزم به برقراری سیستم کنترل داخلی موثر هستند. به بیان دیگر، یکی از ابزارهای مهم ایجاد اطمینان از حفظ منافع نزد سرمایه گذاران و نیز هدایت اثر بخش و کارای واحدهای اقتصادی استقرار سیستم کنترل داخلی اثر بخش در شرکت ها است. در واقع استقرار کنترل های داخلی موثر نوعی ابزار نظارتی است که موجب ایجاد اطمینان سرمایه گذاران می شود. همچنین از آن به عنوان یک ابزار مدیریتی برای راهبری شرکت ها به منظور افزایش کارایی و اثر بخشی عملیاتی یاد می شود.

با مشارکت روزافزون سرمایه گذاران خرد و کلان از راه سرمایه گذاری در شرکت های فعال در بازار سرمایه، موضوع صیانت از حقوق و حفظ منافع سرمایه گذاران و همچنین ایجاد بستر و فضایی مناسب جهت هدایت هرچه اثربخش تر و کاراتر واحدهای اقتصادی به یکی از مهم ترین دغدغه های دولت ها و مسئولان بازارهای سرمایه تبدیل شده است. به همین دلیل در بازارهای سرمایه سراسر جهان، تدوین قوانین و مقررات نوین و اهتمام جدی مشارکت کنندگان این بازارها به اجرای درست این ضوابط با هدف اطمینان دهی به سرمایه گذاران اهمیتی دو چندان یافته است. در این راستا، تدوین و اجرای سازوکارهایی به منظور تحقق منافع و حقوق ذینفعان، کاهش مخاطرات و بهره گیری بهینه از منابع سازمان ضروری است (ولی پور و رستگار، ۱۳۹۷).

یکی از ابزارهای مهم اطمینان دهی از حفظ منافع سرمایه گذاران و نیز هدایت اثربخش و کارایی واحدهای اقتصادی، سیستم کنترل های داخلی اثربخش است. به بیان دیگر، وجود کنترل های داخلی اثربخش از یک سو به عنوان یک ابزار نظارتی، سبب حصول اطمینان از حفظ منافع سرمایه گذاران می شود و از سوی دیگر، به عنوان یک ابزار مدیریتی مهم برای راهبری شرکت در جهت کارایی و اثربخشی عملیاتی و نیز تحصیل اهداف مدنظر تلقی می شود.

علاوه بر موارد بالا اشخاص ذیحق و ذینفع در شرکت ها، همواره مایلند از کم و کیف سیاست ها، رویه ها و ترتیباتی که مدیریت در جهت حفاظت از منابع سازمان، قابلیت اعتماد داده ها و رعایت مقررات و الزامات مصوب اتخاذ کرده است، آگاه شوند (آقایی و همکاران، ۱۳۹۴). بنابراین واحدهای اقتصادی برای دستیابی به اهداف کوتاه مدت و بلندمدت، مقابله با رویدادهای غیرمنتظره، پاسخگویی در برابر صاحبان سرمایه و ایفای مسئولیت های قانونی در محیط رقابتی، ناگزیر به طراحی، اجرا و استقرار سیستم کنترل های داخلی اثربخش به عنوان جزئی لاینفک از سیستم مدیریت کارآمد می باشند. بر همین اساس در ایران نیز در راستای حمایت از حقوق سرمایه گذاران، پیشگیری از وقوع تخلفات و نیز ساماندهی و توسعه بازار شفاف و منصفانه اوراق بهادار طبق بندهای ۸، ۱۱ و ۱۸ ماده ۷ قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران (مصوب آذرماه ۱۳۸۴ مجلس شورای اسلامی) دستورالعمل کنترل های داخلی به عنوان یک راهکار عملی به تصویب هیات مدیره سازمان بورس و اوراق بهادار رسید و رعایت آن از تاریخ ابلاغ (۱۳۹۱/۲/۱۶) برای ناشران پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس الزامی گردید. این امر می تواند باعث توجه بیش از پیش

به کارکرد سیستم کنترل های داخلی و ضرورت تغییر نگرش از ابزاری صرفاً مدیریتی به سازوکار راهبردی شرکتی ارزشمندی در ساختار شرکتها گردد.

با وجود اینکه مفاهیم و ادبیات مرتبط با کنترل های داخلی در متون حسابداری و حسابرسی از پیشینه و قدمت بالایی برخوردار است، لکن اعمال مقررات الزام آور برای شرکت های سهامی و مسئولیت های قانونی مربوطه در این زمینه، حتی در کشورهای توسعه یافته تر نیز تجربه ای نوپا به شمار می آید. بنابراین، پژوهش هایی در این زمینه ضمن توسعه ادبیات و مبانی نظری این حوزه، می تواند عوامل زمینه ساز ارزیابی اثربخش کنترل های داخلی را برای مدیریت و حسابرسان فراهم و آنها را در فرآیند تصمیم گیری در این زمینه یاری دهد. به طور مشابه، نتایج اینگونه پژوهشات می تواند باعث ارتقاء و بهبود دستورالعمل کنترل های داخلی که اخیراً در فراخوان سازمان بورس، نظرخواهی به منظور اصلاح، بهبود و بازنگری دستورالعمل مذکور، برگزار شده است.

## مبانی نظری و پیشینه های پژوهش مبانی نظری

توسعه و پیچیدگی روزافزون واحدهای اقتصادی پیشرفت مستمر فن آوری افزایش حجم معاملات کمبود منابع، افزایش رقابت و وجود انواع خطرات تهدید کننده اهداف و سیاست های سازمان سبب شده تا ذهن مدیریت به مسائل بی شماری معطوف شده و کنترل مستقیم و انفرادی این واحدها غیر ممکن شود. به همین دلیل نیاز به استقرار سیستم کنترل داخلی اثر بخش به عنوان جزئی لاینفک از سیستم مدیریت کارا مورد توجه جدی قرار گرفته است. سیستم کنترل داخلی، سیستمی پویاست که انواع خطرهای انحراف از سیاستها و رویهها را پوشش می دهد (محمدپور و همکاران، ۱۳۹۲)

قانون ساربینز - اکسلی در سال ۲۰۰۲ شرکتها را ملزم به انتشار گزارش کنترل های داخلی کرده است (حاجیها و همکاران، ۱۳۹۶). بخش ۴۰۴ این قانون به کنترل های داخلی و وظایف مدیریت در ایجاد و نگهداری یک سیستم اثربخش کنترل داخلی پرداخته است. بخش ۴۰۴ مدیریت شرکتها را ملزم به ارائه و نگهداری گزارشی از کنترل داخلی به همراه گزارش سالانه می کند (جواهری، ۱۳۸۵). مقررات کمیسیون بورس اوراق بهادار آمریکا در قالب بخش ۴۰۴ مدیریت شرکت را ملزم می دارد تا تغییرات مهم در کنترل های داخلی ناظر بر گزارش های مالی را که طی ۳ ماهه آخر سال رخ داده است افشاء کند و براساس بند ۳۰۲ این قانون، مدیریت باید در گزارش سه ماهه و سالانه تمام نقاط ضعف موجود در کنترل داخلی را افشاء کند هدف خاص قسمت های ۳۲۰ و ۴۰۴ قانون ساربینز اکسلی اطلاع رسانی به سرمایه گذران در مورد افشای نقاط ضعف سیستم کنترل داخلی است که ممکن است اشتباهات مالی را افزایش و توانایی مدیران برای مدیریت سود را کاهش دهد (لامبرات و همکاران، ۱۹۸۷).

کیفیت کنترل های داخلی سیگنالی قوی از قابلیت اتکای فرآیندهای داخلی در جهت رسیدن به اهداف شرکت می باشد (خلیف و سامانا<sup>۱</sup>، ۲۰۱۹). افزایش کنترل های داخلی موجب کاهش عدم تقارن اطلاعات (مولنگو<sup>۲</sup>، ۲۰۱۹)؛ کاهش تضاد منافع بین مدیران و سرمایه گذاران (اشفق و روی<sup>۳</sup>، ۲۰۱۹)؛ کاهش رفتار فرصت طلبانه مدیران (نیلی جویل و همکاران<sup>۴</sup>، ۲۰۲۳) و بهبود عملکرد شرکتها را به دنبال دارد (شیانگ و همکاران<sup>۵</sup>، ۲۰۲۳).

ایجاد سیستم کنترل داخلی با کیفیت از دیرباز به عنوان مکانیسمی مهم برای اطمینان از گزارشگری مالی با کیفیت بالا مورد توجه قرار گرفته است. اهمیت آن در بخش ۴۰۴ قانون ساربینز اکسلی مشخص شده است که از شرکتها می خواهد

<sup>1</sup> Khlif & Samaha

<sup>2</sup> Molungu

<sup>3</sup> Ashfaq & Rui

<sup>4</sup> Nelly Joel et al

<sup>5</sup> Shuying et al



سالانه ارزیابی کنترل‌های داخلی خود را افشاء کنند. مطالعات قبلی نشان می‌دهد که سیستم کنترل داخلی ضعیف می‌تواند احتمال بروز خطاهای اساسی و افشاهای مالی ساختگی را افزایش دهد (بل و کارسلو، ۲۰۰۰). کنترل‌های داخلی یکی از مکانیزم‌های متعددی است که واحدهای تجاری برای کنترل مساله نمایندگی مورد استفاده قرار می‌دهند. کنترل‌های داخلی بخش مهمی از مدیریت یک سازمان است. بخشی که برنامه‌ها، روش‌ها و رویه‌های مورد استفاده سازمان در دستیابی به رسالت وجودی و اهداف خرد و کلان خود است. طراحی و استقرار مناسب سامانه‌های کنترل داخلی در واحدهای اقتصادی یکی از مهمترین عوامل تحقق اثر بخشی و کارایی عملیات، ارتقای پاسخگویی و شفافیت مالی، رعایت قوانین و مقررات و کمک به پیشگیری از تقلب و سوء استفاده‌های مالی به شمار می‌رود (حاجیها، ۱۳۹۴).

در واقع کنترل داخلی یک روش کنترلی مؤثر از نظارت و مدیریت و پیشگیری از ریسک است. کنترل داخلی تعریف شده در کوزو به صراحت خاطر نشان کرد که هدف از کنترل داخلی شرکت‌ها اطمینان از گزارشگری مالی کارایی و اثربخشی عملیاتی، رعایت قوانین و مقررات مربوطه است. اجرای سیستم کنترل داخلی در عمل با موانعی مواجه است که باید آنها شناسایی شوند و راه کارهایی برای کاهش آن ارائه کرد. چرا که بدون شناسایی و برطرف نمودن آنها، نمی‌توان منافع زیادی از اجرای ضعیف کنترل داخلی برای سازمان انتظار داشت. به طور کلی شناسایی عواملی که می‌تواند موانعی در اجرای کنترل‌های داخلی با کیفیت باشد می‌تواند در قالب معیارهای کنترلی شاخص کیفی حسابداری مثل ساختار حاکمیت شرکتی، تعریف نمود. در این راستا با توجه به اینکه مدیران وظیفه طراحی و اجرای سیستم کنترل داخلی در یک سازمان را دارند (چن، نچل و ماریسیتی، ۲۰۱۷)، ساختار حاکمیت شرکتی می‌تواند نقش مهمی در مدیریت و بهبود کیفیت کنترل داخلی داشته باشد و حتی ممکن است ویژگی‌های مختلف ساختار حاکمیتی در شکل دهی آن تاثیر بسزایی داشته باشد. طبق نظریه نمایندگی، تضاد منافع بین مدیریت و مالکیت ایجاد می‌شود (فاما و جنسن، ۱۹۸۳). بنابراین، برای مقابله با این تعارض‌ها و حمایت از منافع سهامداران، هیئت مدیره وظیفه‌ای بیش از پیش را بر عهده دارد که شامل نظارت بر مدیریت، تأیید استراتژی شرکت، نظارت بر سیستم کنترل داخلی و اطمینان از کیفیت گزارش‌های مالی است. هنگامی که ضعف با اهمیتی در کنترل‌های داخلی وجود دارد، مدیران فرصت‌های بیشتری برای درگیر کردن در رفتارهای فرصت طلبانه دارند.

بالسام و همکاران<sup>۱</sup> (۲۰۱۲) پژوهشی را با عنوان مشوق‌های حقوق صاحبان سهام و ضعف کنترل‌های داخلی بررسی کردند که چگونه اثر انگیزه‌های مالی برای مالکیت سهام مدیران را به حفظ کنترل داخلی قوی در شرکت‌ها ترغیب میکند. نتایج بدست آمده از این پژوهش مبنی بر این است که بیشتر ضعف‌های کنترل داخلی در سطح شرکت با انگیزه-های فراهم شده توسط صاحبان سهام به شدت محدود شده، اما این ضعف‌ها در ارتباط با انگیزه‌های مدیران بیشتر است. آرفو رحمان خان و همکاران (۲۰۱۱) در پژوهشی به بررسی تأثیر حق الزحمه حسابرسی بر کنترل‌های داخلی در اقتصاد کشورهای در حال توسعه پرداختند و به این نتیجه رسیدند که مالکیت سرمایه‌گذاران نهادی و مالکیت دولتی بر حق الزحمه حسابرسی تأثیر منفی دارد. از این رو، یکی از مواردی که می‌تواند بر میزان کنترل‌های داخلی تأثیر گذار باشد، میزان مالکیت و راهبری می‌باشد.

پیشینه‌های پژوهش

جعفری کسبی و همکاران (۱۴۰۲)، به بررسی تاثیر سطح افشای داوطلبانه بر هزینه سرمایه و همچنین نقش تعدیل‌کنندگی اثر کیفیت کنترل داخلی بر ارتباط بین سطح افشای داوطلبانه و هزینه سرمایه پرداختند. برای دستیابی هدف پژوهش حاضر از داده‌های مربوط به ۹۶ شرکت در صنایع مختلف بورس اوراق بهادار تهران طی دوره زمانی بین

<sup>1</sup> Balsam et al.

سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۹۸ با استفاده از نرم افزار اقتصاد سنجی ایویوز مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. همچنین برای اندازه گیری افشای داوطلبانه از چک لیست پور حیدری و حسین پور (۱۳۹۱) استفاده شده است. نتایج بدست آمده از آزمون فرضیه اول، نشان دهنده آن است که افشای داوطلبانه بر هزینه سرمایه رابطه منفی و معناداری دارد. به عبارتی، با افزایش سطح افشاء شرکت هزینه سرمایه کاهش می یابد. همچنین نتیجه آزمون فرضیه دوم، بیانگر این است که نقش تعدیل کننده کیفیت کنترل داخلی رابطه بین کیفیت افشای داوطلبانه و هزینه سرمایه را تشدید می کند. به عبارتی، افزایش کیفیت کنترل داخلی باعث افزایش بیش تر افشای داوطلبانه و کاهش هزینه سرمایه می شود. پاکدلان و همکاران (۱۴۰۱)، در پژوهشی به بررسی رابطه ضعف سیستم کنترل داخلی، فعالیت های مدیریت سود با تبیین نقش تعدیلی تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی پرداختند. جامعه آماری این پژوهش کلیه شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران هستند و نمونه آماری شامل ۱۱۹ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، طی سال های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۸ می باشد. برای پیشبرد اهداف پژوهش از تحلیل آماری رگرسیون چندگانه استفاده شده است. نتایج حاصل از پژوهش نشان دهنده آن است که بین ضعف در سیستم کنترل داخلی و مدیریت سود رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. همچنین، نتایج نشان داد تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی می تواند بر رابطه بین ضعف در سیستم کنترل داخلی و مدیریت سود تاثیر بگذارد.

غفاری قاضیانی و همکاران (۱۴۰۰)، پژوهش با عنوان ارائه الگوی ضعف کنترل های داخلی براساس معیارهای کنترلی شاخص کیفی حسابداری انجام دادند. پژوهش، ارائه الگوی ضعف کنترل های داخلی براساس معیارهای کنترلی شاخص کیفی حسابداری است. برای دستیابی به هدف پژوهش، داده های ۷۸ شرکت نمونه، در بازه زمانی ۸ ساله از ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۷ جمع آوری شد و به شیوه تحلیل توصیفی- همبستگی با اجرای آزمون رگرسیون لاجیت تجزیه و تحلیل شدند. نتایج نشان داد که بین افشاء مولفه های ریسک و ضعف کنترل های داخلی رابطه معناداری وجود دارد. بین ساختار حاکمیت شرکتی (استقلال هیات مدیره، مالکیت نهادی) و ضعف کنترل های داخلی رابطه معناداری وجود ندارد. بین ریسک عملیاتی و ضعف کنترل های داخلی رابطه معناداری وجود ندارد.

ایروم و همکاران (۲۰۲۳) در مطالعه ای به بررسی تاثیر مالکیت مدیریتی و تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی بر مدیریت سود در بین شرکت های فعال در بازار بورس اوراق بهادار کشور نیجریه پرداختند. این مطالعه از رویکرد رویچودوری برای اندازه گیری مدیریت سود واقعی استفاده کرد. سی و چهار شرکت تولیدی از هفتاد و سه شرکتی که از سال ۲۰۰۷ تا ۲۰۲۱ در بورس نیجریه فعالیت می کردند، به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. داده ها از گزارش های مالی سالانه شرکت های نمونه برای این مطالعه گردآوری شده است. آمار توصیفی، همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندک تکنیک های اقتصادسنجی هستند که برای آزمون داده های تحلیل شده و برای آزمون فرضیه ها استفاده شدند. نتایج حاصل از مطالعه نشان داد که، مالکیت مدیریتی به طور قابل توجهی بر مدیریت سود واقعی تاثیر می گذارد. هنگامی که این اثر توسط تخصص مالی کمیته حسابرسی تعدیل شد، اثر ساختار مالکیت بر مدیریت سود واقعی ناپدید می شود. نتایج حاصل از این مطالعه نشان می دهد که مدیران شرکت های تولیدی در نیجریه باید تشویق شوند تا سهام بیشتری در شرکت هایی که مدیریت می کنند داشته باشند تا مدیریت سود واقعی را به حداقل برسانند.

لی و همکاران (۲۰۲۲) به بررسی مدیریت سود واقعی، حاکمیت شرکتی و ریسک سقوط قیمت سهام شرکت ها پرداختند. برای این منظور شرکت های فعال در بورس اوراق بهادار کشور چین در دوره زمانی بین سال های ۲۰۱۰ الی ۲۰۱۸ مورد بررسی قرار گرفتند. یافته های این مطالعه نشان می دهند که مدیریت سود واقعی بالاتر دارای اثر قوی تری بر ریسک سقوط قیمت سهام شرکت ها بوده است که این اثر مستقیم با نظارت خارجی کاهش می یابد. به طور مشخص تر، آن ها دریافتند که مالکیت نهادی به عنوان یکی از شاخص های حاکمیت شرکتی می تواند اثر مستقیم مدیریت سود واقعی بر

ریسک سقوط قیمت سهام شرکت‌ها را کاهش دهد. هر چند کنترل‌های داخلی اثر معناداری بر ارتباط بین مدیریت سود واقعی و ریسک سقوط قیمت سهام شرکت‌های چینی در دوره زمانی پژوهش نبوده است. خلیف<sup>۱</sup> و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی تحت عنوان، بررسی تأثیر کیفیت کنترل داخلی بر سطح افشای اختیاری شرکت‌ها با نقش تعدیلگری دوگانگی مدیر اجرایی، به این نتایج دست یافتند که بین کیفیت کنترل داخلی و سطح افشای اختیاری شرکت‌ها رابطه معناداری وجود دارد. همچنین دوگانگی مدیر اجرایی در رابطه بین کیفیت کنترل داخلی و سطح افشای اختیاری نقش تعدیلگری دارد.

### فرضیه پژوهش

مالکیت مدیریتی بر اثربخشی نظام کنترل‌های داخلی در شرکت‌های فعال در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تاثیر مثبت و معناداری دارد.

### روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف از نوع کاربردی است. آن چه تحقیق را به سوی پژوهش کاربردی سوق می‌دهد، این است که نتایج آن می‌تواند مورد استفاده اعضای هیأت مدیره، مدیران، سازمان حسابرسی، مؤسسات حسابرسی، سرمایه‌گذاران، سهامداران، اعتباردهندگان، تحلیل‌گران بازار سرمایه، محققان و دانشجویان قرار گیرد. روش انجام پژوهش توصیفی است و پژوهش از نظر روش به بررسی رابطه بین متغیرها می‌پردازد و از نوع همبستگی و تحلیل رگرسیون است. انجام پژوهش در چارچوب استدلال قیاسی-استقرایی است؛ بدین معنی که مبانی نظری و پیشینه از راه مطالعات کتابخانه‌ای و مقالات به صورت قیاسی استنتاج می‌شود و همچنین تجزیه و تحلیل داده‌ها، جمع‌بندی و تحلیل اطلاعات برای بررسی فرضیه‌ها در قالب استقرایی انجام می‌گیرد. داده‌های پژوهش تاریخی و پس رویدادی هستند. در این پژوهش برای جمع‌آوری اطلاعات در زمینه مبانی نظری، پیشینه‌ها و سوابق موضوعی پژوهش از روش کتابخانه‌ای استفاده می‌شود. همچنین برای جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز برای آزمون فرضیه‌ها از روش اسنادکاوی و نرم‌افزارهای ره‌آورد نوین و شبکه کدال سازمان بورس استفاده می‌شود.

داده‌های مورد نظر پس از جمع‌آوری از طریق نرم افزار اکسل دسته‌بندی و تلخیص شده و سپس متغیرهای پژوهش از طریق نرم افزار ایویوز مورد پردازش و تجزیه و تحلیل آماری قرار می‌گیرند. در این راستا، تحلیل‌ها در دو بخش آمار توصیفی و آمار استنباطی انجام می‌شوند و شرح این تحلیل‌ها و آزمون‌ها به تفکیک تشریح می‌شوند. در عین حال، از تحلیل رگرسیون چندمتغیره در بررسی روابط بین متغیرها استفاده می‌شود و با استناد به نتایج خروجی مدل‌های بکار گرفته شده، فرضیه‌های پژوهش آزمون می‌گردند. با توجه به اینکه پژوهش حاضر بر مبنای داده‌های صورت‌های مالی اساسی شرکت‌ها (۱۴۰) شرکت که به وسیله نمونه‌گیری حذفی انتخاب شدند، در طی دوره زمانی سال‌های مالی ۱۳۹۷ تا سال ۱۴۰۱ پژوهش صورت می‌گیرد.

### جامعه آماری، روش نمونه‌گیری و نمونه پژوهش

شرط اول: شرکت‌هایی که به طور کامل در دوره مورد بررسی در بورس حضور نداشتند.  
شرط دوم: شرکت‌هایی که سال مالی آن‌ها ۲۹ اسفند نبوده است.

<sup>1</sup> Khlif

شرط سوم: شرکت‌هایی که طی سال‌های مورد بررسی تغییر سال مالی داده‌اند.  
شرط چهارم: شرکت‌هایی که در گروه شرکت‌های واسطه‌گری قرار دارند.  
با اعمال شرایط بالا ۱۴۰ شرکت انتخاب شده اند.

### مدل آزمون فرضیه‌ها

برای آزمون فرضیه‌های یک تا سه پژوهش از مدل رگرسیون چند متغیره، از مدل ۱ استفاده می‌شود.  
(۱)

$$ICQ_{it} = \beta_0 + \beta_1 MGO_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 LEV_{it} + \beta_4 IUDIT_{it} + \beta_5 INST_{it} + \beta_6 BIND_{it}$$

که در مدل بالا:

ICQ: کنترل‌های داخلی

MGO: مالکیت مدیریتی

SIZE: اندازه شرکت

LEV: اهرم مالی

IUDIT: نوع حسابرس

INST: مالکیت نهادی

BIND: استقلال هیئت مدیره

### روش اندازه‌گیری متغیرها

#### متغیر وابسته

#### کیفیت کنترل‌های داخلی

در این پژوهش با جمع‌بندی مدل‌ها و راه‌کارهای اندازه‌گیری کیفیت کنترل‌های داخلی در پژوهش‌های مختلف حسابداری در مجموع از سه شاخص عدم گزارش ضعف‌های با اهمیت کنترل داخلی، عدم تجدید ارائه صورت‌های مالی و نوع اظهار نظر حسابرس که به صورت متغیرهای مجازی هستند به عنوان معیاری برای اندازه‌گیری کیفیت کنترل‌های داخلی شرکت استفاده می‌گردد.

عدم گزارش ضعف‌های با اهمیت کنترل‌های داخلی: نبود ضعف در کنترل داخلی نشان از کیفیت کنترل داخلی است. بنابراین جهت اندازه‌گیری این متغیر از یک متغیر مجازی (مصنوعی) دو وجهی صفر و یک استفاده می‌گردد. در صورتی که حسابرس مستقل ضعف با اهمیتی در گزارش خود اشاره نکرده باشند، از عدد یک و در غیر این صورت از عدد صفر استفاده خواهد شد.

عدم تجدید ارائه صورت‌های مالی: شرکت‌هایی که تجدید ارائه صورت‌های مالی دارند، نشان از محیط کنترل ضعیف بوده و عدم تجدید ارائه صورت‌ها، حکایت از کیفیت اطلاعات مالی ناشی از محیط کنترل قوی است. بنابراین، جهت اندازه‌گیری این متغیر از یک متغیر مجازی (مصنوعی) دو وجهی صفر و یک استفاده می‌گردد. در صورتی که شرکت در سال مالی مورد نظر تجدید ارائه صورت‌های مالی نداشته باشد، این متغیر برابر یک و در غیر این صورت از عدد صفر استفاده خواهد شد.

نوع اظهار نظر حسابرس: اظهار نظر مقبول حسابرس نشان می‌دهد که صورت‌های مالی شرکت از تمام جنبه‌های با اهمیت عاری از هر گونه تحریف و اشتباه با اهمیت می‌باشد. بنابراین، جهت اندازه‌گیری این متغیر از یک متغیر مجازی



(مصنوعی) دو وجهی صفر و یک استفاده می‌گردد. در صورتی که گزارش حسابرسی شرکت در سال مالی مورد نظر مقبول باشد، این متغیر برابر یک و در غیر این صورت از عدد صفر استفاده خواهد شد. با توجه به سه شاخص مجازی صفر و یک که در بالا اشاره شد، کیفیت کنترل داخلی در هر سال عددی بین صفر تا سه خواهد بود. در صورتی که مجموع اعداد صفر باشد نشان از کیفیت کنترل داخلی ضعیف دارد و در صورتی که مجموع اعداد سه باشد، نشان از کیفیت کنترل‌های داخلی قوی دارد (ژانگ و همکاران، ۲۰۲۲). در نهایت جهت بکارگیری این متغیر تعدیلگر در مدل پژوهش، ابتدا میانه اعداد مربوط به کیفیت کنترل‌های داخلی را به دست می‌آوریم. چنانچه مقدار در سال مالی مورد نظر بالاتر از میانه باشد، این متغیر برابر یک و در غیر این صورت از عدد صفر استفاده خواهد شد.

### متغیر مستقل

#### متغیر مالکیت مدیریتی

برابر با درصد سهام عادی متعلق به مدیران موظف و غیرموظف است.

#### متغیرهای کنترلی

اندازه شرکت: برای تعیین اندازه شرکت از لگاریتم ارزش دفتری دارایی‌ها در سال مورد نظر استفاده می‌شود. استفاده از لگاریتم برای از بین بردن حالت غیرخطی بودن داده‌های مربوط به اندازه شرکت می‌باشد.  
رابطه (۲)

$$SIZE = \text{Log} (\text{Total assets})$$

که در آن SIZE اندازه شرکت، Log لگاریتم و Total Assets کل دارایی‌ها می‌باشد (استامولامپروس و سیمیتسی، ۲۰۲۳؛ حبیب و دینتی، ۲۰۲۲).

اهرم مالی: اهرم مالی از جمع مقدار کل بدهی‌های شرکت تقسیم بر جمع کل دارایی‌های شرکت در سال مورد نظر بدست می‌آید.

رابطه (۳)

$$LEV = \text{Total Debt} / \text{Total Assets}$$

که در آن LEV اهرم مالی، Total Debt کل بدهی‌ها و Total Assets کل دارایی‌ها می‌باشد (استامولامپروس و سیمیتسی، ۲۰۲۳؛ حبیب و دینتی، ۲۰۲۲).

استقلال هیئت مدیره: استقلال هیئت مدیره از تقسیم تعداد اعضای غیرموظف هیئت مدیره به کل اعضای موظف و غیر موظف هیئت مدیره به دست می‌آید. اعضای غیرموظف سمت اجرایی در شرکت ندارند (استامولامپروس و سیمیتسی، ۲۰۲۳؛ حبیب و دینتی، ۲۰۲۲).

مالکیت نهادی: سهامداران نهادی بخاطر توانایی‌های فنی و مالی منابع قابل ملاحظه‌ای را برای کنترل شرکت تخصیص می‌دهند و از نظرات کارشناسان خبره مالی برای اداره شرکت استفاده می‌کنند. بوش (۱۹۹۸) نشان می‌دهد که مالکیت نهادی یکی از سازوکارهای کنترل بیرونی مؤثر بر حاکمیت شرکتی است سرمایه گذاران نهادی سرمایه گذاران بزرگ نظیر بانک‌ها شرکت‌های بیمه، شرکت‌های سرمایه گذاری و ... هستند. نحوه محاسبه آن درصد سهام نگهداری شده به وسیله سهامداران نهادی می‌باشد که برای این منظور سهامداران بیش از ۵ درصد در نظر گرفته شده است.

نوع حسابرس: برای اندازه گیری این معیار به اینصورت عمل می‌شود که اگر حسابرس مستقل واحد مورد بررسی یکی از مؤسسات حسابرسی مفید راهبر و یا سازمان حسابرسی باشد عدد ۱ تعلق می‌گیرد و سایر مؤسسات عدد صفر می‌گیرد.

## یافته های پژوهش

### بررسی مفروضات مدل رگرسیون خطی

#### ثابت بودن واریانس جزء خطا (باقیمانده ها)

در این مطالعه فرض همسانی واریانس باقیمانده ها از طریق آزمون بروش-پاگان-گادفری ۱ مورد بررسی قرار می گیرد. که نتایج آن نشان می دهد که فرضیه صفر مبنی بر وجود همسانی واریانس رد نمی شود. بنابراین، در مدل ما همسانی واریانس وجود دارد و می توان نتیجه گرفت که OLS بهترین تخمین زن بوده است.

#### جدول (۱): نتایج حاصل از آزمون ثابت بودن واریانس جمله خطا

نتیجه	احتمال	آماره F	مدل پژوهش
همسانی واریانس خطاها	۰/۱۷۵۰	۱/۲۱۴۲	مدل

#### عدم وجود خود همبستگی جزء خطا (باقیمانده ها)

نتایج حاصل از آزمون بروش-گادفری بیانگر این می باشد که با توجه به اینکه در سطح اطمینان ۹۵ درصد مقدار احتمال آماره F، در مدل پژوهش بیشتر از ۵ درصد می باشد. بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد فرضیه صفر در مدل پژوهش رد نمی شود، به عبارت دیگر، فرض عدم وجود خود همبستگی جزء خطا در مدل مورد استفاده در پژوهش رد می شود. می توان نتیجه گرفت در مدل خود همبستگی وجود ندارد.

#### جدول (۲): نتایج حاصل از آزمون عدم وجود خود همبستگی جزء خطا

نتیجه	احتمال	آماره F	مدل پژوهش
عدم وجود خود همبستگی خطاها	۰/۰۹۵۴	۵۰/۲۴۱۰۱	مدل

#### عدم وجود هم خطی بین جملات توضیحی

نتایج از این آزمون، از آن جایی که VIF برای متغیرهای پژوهش کمتر از عدد ۱۰ می باشد نشان دهنده عدم هم خطی میان متغیرهای مستقل پژوهش می باشد. از این رو می توان پذیرفت که دقت ضرایب تاثیر متغیرهای مستقل در مدل پژوهش، تحت تاثیر روابط درونی متغیرهای مستقل قرار نمی گیرد.

#### جدول (۳): نتایج حاصل از آزمون عدم وجود هم خطی بین جملات توضیحی در متغیرهای پژوهش

متغیر	نماد	واریانس ضریب	عامل تورم واریانس
مالکیت مدیریتی	MGO	۸/۱۱۵۴۲۱	۱/۰۹۳۰۲۴
کنترل های داخلی	ICQ	۱۲/۴۲۲۰۱	۱/۰۳۵۰۱۲
اندازه شرکت	SIZE	۱/۵۹۸۵۴۵	۲/۱۵۰۵۴۲
اهرم مالی	LEV	۴/۶۷۱۲۰۱	۱/۰۰۴۳۸۷
نوع حسابرس	IUDIT	۱/۴۸۶۵۹۵	۱/۰۶۵۵۲۵
مالکیت نهادی	INST	۳/۵۹۵۵۴۵	۳/۰۴۲۰۴۴
استقلال هیئت مدیره	BIND	۱/۵۹۴۲۵۱	۱/۱۲۴۵۱۲

<sup>1</sup> Breusch-Pagan-Godfrey

### بررسی مانایی متغیرهای پژوهش

از آن جایی که سطح معناداری برای متغیرهای پژوهش در آزمون دیکی فولر کمتر از خطای ۰/۰۵ بوده است، متغیرهای مانا هستند. یعنی طی گذشت زمان دستخوش تغییرات روند دار نخواهند شد.

جدول (۴): نتایج آزمون مانایی متغیرهای پژوهش

نتایج	آزمون دیکی فولر			متغیرها
	احتمال	آماره	نماد	
مانا	۰/۰۰۰۰	-۱۱/۲۱۴۵۵	MGO	مالکیت مدیریتی
مانا	۰/۰۰۰۰	-۲۲/۵۴۰۴۲	ICQ	کنترل‌های داخلی
مانا	۰/۰۰۰۰	-۱۹/۳۵۰۸۴	SIZE	اندازه شرکت
مانا	۰/۰۰۰۰	-۱۲/۶۵۹۰۴	LEV	اهرم مالی
مانا	۰/۰۰۰۰	-۳/۴۸۵۰۴	IUDIT	نوع حسابرس
مانا	۰/۰۰۰۰	-۷/۳۵۴۰۱	INST	مالکیت نهادی
مانا	۰/۰۰۰۰	-۱۹/۵۸۰۰۴	BIND	استقلال هیئت مدیره

### نتایج حاصل از رگرسیون

فرضیه اول: مالکیت مدیریتی بر اثربخشی نظام کنترل های داخلی در شرکت های فعال در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تاثیر مثبت و معناداری دارد.

مقدار آماره نسبت راستنمایی (LR) در سطح اطمینان ۹۵ درصد بیانگر معناداری کلی مدل پژوهش است. نتایج مربوط به ضریب تعیین مک فادن نشان می دهد، که تقریباً ۳۲/۸ درصد تغییرات متغیر وابسته (اثربخشی نظام کنترل های داخلی) به وسیله متغیرهای مستقل و کنترلی مدل، توضیح داده می شوند.

نتایج حاصل از متغیرهای کنترلی نشان می دهد که با توجه به آماره Z در سطح اطمینان ۹۵ درصد، مالکیت مدیریتی با متغیر اثربخشی نظام کنترل های داخلی رابطه معکوس و معناداری دارد.

نتایج نشان می دهد که ضریب متغیر مالکیت مدیریتی، -۰/۲۸۲۷۶۶ بوده که نشان دهنده تأثیر منفی و معنادار مالکیت مدیریتی بر اثربخشی نظام کنترل های داخلی می باشد که در سطح اطمینان ۹۵ درصد، با توجه به آماره Z ضریب متغیر مالکیت مدیریتی، در مدل معنادار میباشد.

با توجه به موارد فوق می توان در سطح اطمینان ۹۵ درصد فرضیه اول را تأیید کرد. این امر به این معنی است مالکیت مدیریتی بر متغیر اثربخشی نظام کنترل های داخلی رابطه منفی و معناداری وجود دارد. به عبارتی می توان اینگونه تفسیر کرد با افزایش ۱ درصد در مالکیت مدیریتی، متغیر اثربخشی نظام کنترل های داخلی به میزان ۲۸ درصد کاهش خواهد یافت. در نهایت فرضیه اول که بیان می کند: مالکیت مدیریتی بر اثربخشی نظام کنترل های داخلی در شرکت های فعال در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تاثیر مثبت و معناداری دارد، تایید می گردد.

نتایج نشان می دهد که ضریب متغیر اندازه شرکت، ۰/۱۲۴۴۸۷ بوده که نشان دهنده تأثیر مثبت اندازه شرکت بر متغیر اثربخشی نظام کنترل های داخلی می باشد که در سطح اطمینان ۹۵ درصد، با توجه به آماره Z ضریب متغیر اندازه شرکت، در مدل معنادار می باشد. با توجه به موارد فوق می توان در سطح اطمینان ۹۵ درصد بیان کرد که، اندازه شرکت بر اثربخشی نظام کنترل های داخلی تاثیر دارد.

نتایج نشان می دهد که ضریب متغیر اهرم مالی، -۰/۰۸۸۹۷۲ بوده که نشان دهنده تأثیر منفی اهرم مالی بر متغیر اثربخشی نظام کنترل های داخلی می باشد که در سطح اطمینان ۹۵ درصد، با توجه به آماره Z ضریب متغیر اهرم مالی،

در مدل معنادار می باشد. با توجه به موارد فوق می توان در سطح اطمینان ۹۵ درصد بیان کرد، اهرم مالی بر اثربخشی نظام کنترل های داخلی تاثیر دارد.

نتایج نشان می دهد که ضریب متغیر نوع حسابرس، ۰/۰۴۵۴۹۹ بوده که نشان دهنده تأثیر مثبت نوع حسابرس بر متغیر اثربخشی نظام کنترل های داخلی می باشد که در سطح اطمینان ۹۵ درصد، با توجه به آماره Z ضریب متغیر نوع حسابرس، در مدل معنادار می باشد. با توجه به موارد فوق می توان در سطح اطمینان ۹۵ درصد بیان کرد، نوع حسابرس بر اثربخشی نظام کنترل های داخلی تاثیر دارد.

نتایج نشان می دهد که ضریب متغیر مالکیت نهادی، ۰/۰۳۱۲۸۹ بوده که نشان دهنده تأثیر مثبت مالکیت نهادی بر متغیر اثربخشی نظام کنترل های داخلی می باشد که در سطح اطمینان ۹۵ درصد، با توجه به آماره Z ضریب مالکیت نهادی، در مدل معنادار می باشد. با توجه به موارد فوق می توان در سطح اطمینان ۹۵ درصد بیان کرد، مالکیت نهادی بر اثربخشی نظام کنترل های داخلی تاثیر دارد.

نتایج نشان می دهد که ضریب متغیر استقلال هیئت مدیره، ۰/۰۷۳۰۱۸۶ بوده که در سطح اطمینان ۹۵ درصد، با توجه به آماره Z ضریب متغیر استقلال هیئت مدیره، در مدل معنادار نمی باشد. با توجه به موارد فوق می توان در سطح اطمینان ۹۵ درصد بیان کرد، استقلال هیئت مدیره بر اثربخشی نظام کنترل های داخلی تاثیر ندارد.

#### جدول (۵): نتایج تخمین مدل پژوهش

$ICQ_{it} = \beta_0 + \beta_1 MGO_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 LEV_{it} + \beta_4 IUDIT_{it} + \beta_5 INST_{it} + \beta_6 BIND_{it}$					
متغیر وابسته: کنترل های داخلی					
روش: رگرسیون لاجستیک					
متغیر	نماد	ضریب برآوردی	خطای استاندارد	آماره Z	احتمال
مقدار ثابت (عرض از مبدأ)	C	۱/۸۴۹۷۰۵	۰/۳۵۶۸۰۸	۵/۱۸۴۰۳۴	۰/۰۰۰۰
مالکیت مدیریتی	MGO	-۰/۲۸۲۷۶۶	۰/۰۵۲۳۳۴	-۵/۴۰۳۱۲۴	۰/۰۰۰۰
اندازه شرکت	SIZE	۰/۱۲۴۴۸۷	۰/۲۶۳۶۷۱	۰/۴۷۲۱۳۱	۰/۰۳۷۱
اهرم مالی	LEV	-۰/۰۸۱۹۷۲	۰/۱۷۵۹۷۲	-۰/۵۰۵۶۰۴	۰/۰۱۳۵
نوع حسابرس	IUDIT	۰/۰۴۵۴۹۹	۰/۰۵۲۰۷۳	۰/۸۷۳۷۴۹	۰/۰۰۲۳
مالکیت نهادی	INST	۰/۰۳۱۲۸۹	۰/۰۰۵۲۲۸	۵/۹۸۴۷۲۰	۰/۰۰۰۰
استقلال هیئت مدیره	BIND	۰/۰۷۳۰۱۸۶	۰/۰۷۷۱۵۸۵	۰/۹۴۶۳۴۶	۰/۳۴۴۷
ضریب تعیین مک فادن			۰/۳۲۸۵		
آماره LR			۱۳۹/۲۱۴۵		
سطح معناداری (آماره LR)			۰/۰۰۰۰		

#### خلاصه و تفسیر نتایج

درصد مالکیت مدیریتی بر کیفیت کنترل های داخلی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر ندارد. از سویی با مروری بر پیشینه پژوهشات انجام یافته در خصوص متغیرهای پژوهش نمایان می شود. نتایج پژوهش حاضر مشابه و همراستا با نتایج پژوهش تانگ و همکاران (۲۰۱۵) و آکوا سکی و گنه (۲۰۱۶) و آکوا سکی و گنه (۲۰۱۷) در خارج از کشور می باشد. این محققین معتقدند ساختار و ماهیت مالکیت سهامداران عمده، بازتابی از مشکلات نمایندگی، اطلاعاتی و درجه های متفاوت حفاظت از حقوق سرمایه گذاران است. بنابراین، ساختار مالکیتی، متغیری عینی در ارتباط با مشکلات نمایندگی و اطلاعاتی است که شرکت ها با آن روبه رو می شوند. مطالعات نشان می دهند با افزایش درجه ساختار مالکیتی، مشکلات نمایندگی ناشی از جدایی مالکیت و کنترل کاهش می یابد؛ اما توانایی بیشتری برای کسب وجوه مورد

نیاز برای سرمایه‌گذاری دارند، زیرا به علت ارتباطات خاص بین آنها و بانک‌ها، امکان تأمین مالی برای آنها ساده‌تر است. سهامداران عمده به دلیل تملک حجم بالایی از سهام شرکت می‌توانند از انگیزه‌هایی برای کنترل رفتار مدیران برخوردار باشند. از این رو، با افزایش درصد مالکیت مدیریتی، مدیریت سود برای ارتقاء سطح ثروت سهامداران افزایش و کیفیت کنترل داخلی کاهش می‌یابد.

### پیشنهاد‌های پژوهش

به نهادهای مسئول پیشنهاد می‌شود، شرکت‌هایی را که حاوی ضعف با اهمیت در کنترل‌های داخلی هستند، ملزم به اصلاح این ضعف‌ها کنند. همچنین، به سرمایه‌گذاران توصیه می‌شود در تصمیم‌گیری‌های خود به این موضوع توجه ویژه داشته باشند. نتایج این پژوهش در اتخاذ رویکردهای گزارشگری نیز، برای مدیران مالی سودمند است. همچنین، بر تصمیمات تحلیلگران و سرمایه‌گذاران تأثیرگذار خواهد بود. همچنین، پیشنهاد می‌شود جامعه حسابداران رسمی و سازمان بورس اوراق بهادار بر کیفیت کنترل‌های داخلی شرکت‌ها نظارت بیشتری داشته باشند. به نظر می‌رسد دقت نظر و اعمال کنترل‌های اضافی بر شرکت‌هایی که دارای ضعف کنترل داخلی هستند، اهمیت دارد. بنابراین، مسئولان بازار سرمایه باید با وضع قوانین و مقررات سختگیرانه‌تری در جهت بهبود کیفیت کنترل‌های داخلی گام بردارند. شرکت‌ها با کسب شناخت ارتباط بین شکاف سهامداران مدیریتی و کارایی سرمایه‌گذاری، قادرند کیفیت افشای اطلاعات حسابداری و کارایی سرمایه‌گذاری را بالا ببرند و شرایط لازم حفظ منافع سرمایه‌گذاران را افزایش دهند که نتیجه آن پیشینه‌سازی ارزش شرکت و تکمیل وظایف ساختاری بازار سرمایه است.

پیشنهاد دیگر پژوهش حاضر این است که مالکان مدیریتی شرکت‌ها، می‌توانند با در نظر گرفتن منافع شخصی خود، افق بلندمدت‌تری را پیش چشم خود ترسیم کنند. آنها از کاهش سرمایه‌گذاری‌های ناکارآمد و خروج جریان‌های نقدی از شرکت جلوگیری و پروژه‌های سودآور را اجرا می‌کنند و در بلندمدت موجب افزایش قیمت سهام می‌شوند. کنترل‌های داخلی عهده‌دار نقش‌های گوناگون هستند و در شرایط متفاوت به حل مسائل گوناگون کمک می‌کنند. در شرایط حاضر و با توجه به بحث‌های جاری در میان مراجع استانداردگذار از قبیل هیأت تدوین استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی، بهتر است به نتایج این پژوهش و پژوهش‌های مشابه توجه شود. همچنین، شرکت‌های حاضر در بورس اوراق بهادار تهران به این موضوع توجه داشته باشند که افزایش کیفیت کنترل‌های داخلی، به آنها در حل مسائل گوناگون و در شرایط متفاوت به حل مسأله‌های خاص شرکت کمک می‌کند. زمانی که مسأله اصلی شرکت موضوع نمایندگی و هزینه‌های نمایندگی باشد، کاهش نقاط ضعف کنترل‌های داخلی از طریق ایفای نقش کنترلی به تخفیف و کاهش در این مسأله منجر می‌شود.

با توجه به نتایج پژوهش حاضر پیشنهادات ذیل برای تحقیقاتی آتی ضروری به نظر می‌رسد. بررسی تأثیر درصد مالکیت نهادی بر کیفیت کنترل‌های داخلی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران با نقش تعدیل‌کنندگی کیفیت حسابداری.

بررسی تأثیر درصد مالکیت مدیریتی بر کیفیت کنترل‌های داخلی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران با نقش میانجی توانایی مدیریت.

بررسی تأثیر درصد مالکیت شرکتی بر کیفیت کنترل‌های داخلی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران با نقش میانجی مدیریت سود.



## منابع

- ✓ بکائی، غزاله، (۱۳۹۶)، تاثیر کیفیت حسابرسان بر ارتباط ویژگی های کمیته حسابرسان با کیفیت کنترل داخلی، پایان نامه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی مازیار.
- ✓ پورهت، اسماعیل، طالبی، صمد، (۱۳۹۷)، بررسی رابطه بین افشای داوطلبانه ضعف کنترل داخلی و کیفیت سود در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پنجمین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در علوم مدیریت، اقتصاد و حسابداری، بابل.
- ✓ جعفری کسبی، فرهاد، وزیری، نیلوفر، محمدزاده، پروین، شمگانی، رضا، (۱۴۰۰)، افشای داوطلبانه و هزینه سرمایه: اثر تعدیلی کیفیت کنترل داخلی، حسابداری و فناوری های نوین، دوره ۱، شماره ۱، صص ۱-۱۸.
- ✓ جوان، مهرداد، (۱۳۹۸)، تاثیر یکپارچگی شرکت ها بر کیفیت کنترل داخلی شرکتهای پذیرفته ی در بورس اوراق بهادار تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رامسر.
- ✓ حکم آبادی، سمیرا، (۱۳۹۸)، ارتباط ویژگی های فردی حسابرسان داخلی با گزارش ضعف کنترل های داخلی، پایان نامه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی سناباد گلپههار.
- ✓ سبزواری، مجتبی، اسکندری، علیرضا، احمدپورسامانی، ساناز، (۱۳۹۷)، بررسی افشاگری اختیاری نقاط ضعف کنترل داخلی بر روی خصوصیات کیفیت سود در بازار سرمایه ایران، دومین کنفرانس ملی حسابداری-مدیریت و اقتصاد با رویکرد اشتغال پایدار و نقش آن در رشد صنعت، ملایر.
- ✓ شمس، امیر، جامی، مینا، نعمتی، محمود، (۱۴۰۰)، بررسی رابطه پاداش مدیران، دوگانگی مدیر عامل و ضعف کنترل داخلی سازمان بر حق الزحمه حسابرسان، رویکردهای پژوهشی نوین مدیریت و حسابداری، شماره ۸۱، صص ۳۹-۵۴.
- ✓ عابدزاده سررود، سعید، (۱۳۹۷)، بررسی نقش کیفیت حسابرسان بر کنترل های داخلی، پایان نامه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی سناباد گلپههار.
- ✓ فرخی پور، زهرا، (۱۳۹۷)، تاثیر ضعف کنترل های داخلی بر کیفیت سود شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی شفق.
- ✓ کوشکی، سعیده، (۱۳۹۷)، تاثیر کیفیت کنترل داخلی بر پایداری سود در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی طبهرستان، دانشکده علوم پایه.
- ✓ گلدیانی، حامد، (۱۳۹۸)، تاثیر کیفیت کنترل داخلی بر رابطه بین سطح افشای اختیاری و هزینه حقوق صاحبان سهام در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی حکیم جرجانی، گروه حسابداری.
- ✓ گیجان تشکی، فاطمه، (۱۳۹۷)، رقابت در بازار محصول، مالکیت دولتی و کیفیت کنترل داخلی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه قم، دانشکده مدیریت و اقتصاد.
- ✓ نصیری، رحیم، (۱۳۹۸)، بررسی تاثیر افشای اختیاری ضعف کنترل داخلی بر کیفیت سود، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه ارومیه، پژوهشکده الکترونیک.
- ✓ یادگاری، رضا، (۱۳۹۸)، تاثیر افشای اختیاری ضعف های کنترل داخلی بر کیفیت سود شرکت های پذیرفته شده در بورس، پایان نامه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی پرندک، گروه حسابداری.
- ✓ Agarwal, V., Taffler, R. J., Bellotti, X., & Nash, E. A. (2016). "Investor relations, information asymmetry and market value", *Accounting and Business Research*, 46(1), 31-50.
- ✓ Agyei-Mensah, B. K. (2019). "The effect of audit committee effectiveness and audit quality on corporate voluntary disclosure quality", *African Journal of Economic and Management Studies*.

- ✓ Ahmad, R. A. R., Abdullah, N., Jamel, N. E. S. M., & Omar, N. (2015). "Board characteristics and risk management and internal control disclosure level: Evidence from malaysia", *Procedia Economics and Finance*, 31, 601-610.
- ✓ Al-Aidaros, A., Mohd, F., and Idris, Sh. (2013), "Ethics and Ethical Theories from an Islamic Perspective", *International Journal of Islamic Thought*, 4, PP. 1- 13.
- ✓ Albitar, K. (2015). "Firm characteristics, governance attributes and corporate voluntary disclosure: A study of Jordanian listed companies", *International Business Research*, 8(3), 1-10.
- ✓ Ashfaq, K., & Rui, Z. (2019). "The effect of board and audit committee effectiveness on internal control disclosure under different regulatory environments in South Asia", *Journal of Financial Reporting and Accounting*.
- ✓ Liu, Y., Zhao, S., Li, R., Zhou, L., and Tian, F. (2018), "The Relationship between Organizational Identification and Internal Whistle-blowing: The Joint Moderating Effects of Perceived Ethical Climate and Proactive Personality", *Review of Managerial Science*, 12 (1), PP. 113- 134.
- ✓ Brockman, P., Campbell, J. L., Lee, H. S., & Salas, J. M. (2019). "CEO internal experience and voluntary disclosure quality: Evidence from management forecasts", *Journal of Business Finance & Accounting*, 46(3-4), 420-456.
- ✓ Chung, C. Y., Kim, H., & Ryu, D. (2017). "Foreign investor trading and information asymmetry: Evidence from a leading emerging market", *Applied Economics Letters*, 24(8), 540-544.
- ✓ Hadi, S.H., Permanasari, A.E., Hartanto, R., Sakkinah, I., Sholihin, M., Sari, R., and Haniffa, R. (2021), "Developing Augmented Reality-based Learning Media and Users' Intention to Use It for Teaching Accounting Ethics", *Education and Information Technologies, Special Issue on: The Frontiers of Augmented and Mixed Reality in all Levels of Education*, PP. 1- 28.
- ✓ Hermawan, M., and Kokthunarina, K. (2019), "Factors Influencing Accounting Students' Perception of Accounting Ethics; an Empirical Study in Indonesia", *Jurnal Akuntansi Dan Bisnis*, 18 (2), PP. 88-97.
- ✓ Ji, X. D., Lu, W., & Qu, W. (2017). "Voluntary disclosure of internal control weakness and earnings quality: Evidence from China", *The International Journal of Accounting*, 52(1), 27-44.
- ✓ Jinseok, S., Chun, Y., Shin, J., and Min Soo, K. (2013), "How Does Corporate Ethics Contribute to Firm Financial Performance? ", *The Mediating Role of Collective Organizational Commitment and Organizational Citizenship*.
- ✓ Khlif, H., Samaha, K., & Amara, I. (2020). "Internal control quality and voluntary disclosure: does CEO duality matter?", *Journal of Applied Accounting Research*.
- ✓ Khlif, H., Samaha, K., & Soliman, M. T. (2017). "Internal Control Quality, Disclosure and Cost of Equity Capital: The Case of an Unregulated Market". *Disclosure and Cost of Equity Capital: The Case of an Unregulated Market* (October 26, 2017).
- ✓ Lev, B. (2018). "Toward a theory of equitable and efficient accounting policy", *Accounting Review*, 1-22.
- ✓ Lobo, G., Bo, Q., Wang, C., Zhou, J., (2019) CEO "Sensation Seeking and Financial Reporting Quality", *Hawai'i Accounting Research Conference (HARC) ,University of Hawai'I at Monoa* <http://hdl.handle.net/10125/59297>
- ✓ Malo-Alain, A. M., Melegy, M. M. A. H., & Ghoneim, M. R. Y. (2019). "The effects of sustainability disclosure on the quality of financial reports in Saudi business environment", *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*, 23(5), 1-12.
- ✓ Plotnikova, L. A., & Plotnikova, V. V. (2016). "Disclosure of information about internal control system in corporate reporting", *International Business Management*, 10(24), 5746-5751.
- ✓ Ratnaningsih, R., and Linda Diana, A. (2020), "The Effect of Accountant Professional Ethic's Education and Religiosity on Student's Perception of Accountant's Ethical Behavior (Study on Indonesia College of Economics Bachelor of Accounting Students)", *Advances in Economics, Business and Management Research*, 127, PP. 1-4.
- ✓ Scott, W. R., & Scott, W. R. (2015). "Financial accounting theory", *Pearson Canada Inc*.
- ✓ Shafer, W. E., & Wang, Z., (2018). "Machiavellianism, social norms, and taxpayer compliance", *Business Ethics: A European Review* , 27 , 42–55.
- ✓ Shukla, A., and Srivastava, R. (2017), "Influence of Ethical Ideology on Job Stress", *Asian Journal of Business Ethics*, 6 (2), PP. 233- 254.

- ✓ Sun, Y. (2016). "Internal control weakness disclosure and firm investment", Journal of Accounting, Auditing & Finance, 31(2), 277-307.
- ✓ Svanberg, J., and Öhman, P. (2017), "Does Ethical Culture in Audit Firms Support Auditor Objectivity? ", Accounting in Europe, 13 (1), PP. 65-79.
- ✓ Zhang, W., & Cao, L. (2016). "Family involvement, internal control and agency costs–Evidences from China's listed family firms", Perspectives in Science, 7, 45-51.

